

KS. JERZY ADAMCZYK

KOMPETENCJE LEGISLACYJNE BISKUPA DIECEZJALNEGO W ZAKRESIE *MUNUS SANCTIFICANDI*

WSTĘP

Jan Paweł II w Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Pastores gregis* przypomina, że posługa uświęcania jest jedną z pierwszych i podstawowych funkcji biskupów¹. Stąd ustawodawca kodeksowy deklaruje, iż „zadanie uświęcania wykonują najpierw biskupi, którzy są arcykapłanami, głównymi szafarzami Bożych tajemnic oraz moderatorami, promotorami i stróżami życia liturgicznego w powierzonym sobie Kościele”².

Trzeba dodać, że „pomiędzy posługą uświęcania a pozostałymi dwiema – posługą nauczania i rządzenia – istnieje głęboka i ścisła zależność. Każdy biskup [...], sprawując posługę uświęcania (*munus sanctificandi*), realizuje to, do czego zmierza posługa nauczania (*munus docendi*), a zarazem czerpie łaskę potrzebną do spełniania posługi rządzenia (*munus regendi*), wzorując swoje postępowanie na przykładzie Chrystusa Najwyższego Pasterza, tak aby wszystko przyporządkowane było budowaniu Kościoła i chwale Trójcy Świętej”³.

Biskup diecezjalny, jako głowa Kościoła partykularnego oraz moderator życia liturgicznego w diecezji, jawi się jako pierwszy odpowiedzialny za wykonywanie kultu Bożego w swojej wspólnotce. Istotnym przejawem tej odpowiedzialności jest biskupie ustawodawstwo w zakresie *munus sanctificandi*.

Ks. dr JERZY ADAMCZYK – adres do korespondencji: Parafia Rzymskokatolicka św. Jana Chrzciciela, 26-652 Zakrzew 53; e-mail: ksjerzyad@wp.pl

¹ Por. J a n P a w e ł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores Gregis* (16 października 2003), nr 32, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) 24 (2004), nr 1, s. 4-48 (dalej cyt. PG).

² Kan. 835 § 1.

³ PG, nr 32.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku w wielu miejscach zobowiązuje lub upoważnia prawodawców diecezjalnych do regulacji tego najważniejszego wymiaru posługi kościelnej.

Niniejszy artykuł jest poświęcony wyeksplikowaniu wspomnianych zobowiązań i możliwości prawodawczych biskupów diecezjalnych w płaszczyźnie *munus sanctificandi* w oparciu o aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego⁴.

1. PRZEPISY DIECEZJALNE W SPRAWACH LITURGICZNYCH

Zgodnie z wolą prawodawcy kodeksowego biskup diecezjalny został zobowiązany do kształtowania prawa diecezjalnego w kwestiach liturgicznych, gdyż „kierowanie świętą liturgią należy w sposób wyłączny do władzy kościelnej, którą jest [...] zgodnie z prawem, biskup diecezjalny”⁵. Dlatego też do wspomnianego hierarchy należy, przy uwzględnieniu dyspozycji najwyższej władzy kościelnej, wydawanie norm w sprawach liturgicznych, które obowiązują wszystkich⁶. Intencją prawodawcy jest bowiem troska o należyte sprawowanie liturgii w Kościele i usuwanie nadużyć w dziedzinie kultu sakramentalnego i pozasakramentalnego, w myśl kan. 392 § 2, który postanawia, że biskup „ma czuwać nad tym, by do dyscypliny kościelnej nie wkraść

⁴ Należy dodać, iż w celu pomocy biskupom w tworzeniu ustawodawstwa partykularnego na synodach (oczywiście także do wykorzystania w ustawodawstwie pozasynodalnym), do Instrukcji *De Synodis dioecesis agendis* z 19 marca 1997 r. dołączono dodatek, który w oparciu o KPK z 1983 r., ukazuje możliwości legislacyjne biskupa diecezjalnego (zob. *Additamentum ad instructionem de synodis dioecesis agendis. Pastoralia munia quae Codex Iuris Canonici concedit legum ferendarum potestati Episcopi dioecesis*, „Acta Apostolicae Sedis” 89 (1997), s. 722-727 (dalej cyt.: *Additamentum*) (materia prawna dotycząca *munus sanctificandi* jest zamieszczona na s. 724-725).

⁵ Kan. 838 § 1. W tej kwestii Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores* przypomina, że „Do biskupa należy wydawanie koniecznych norm dotyczących liturgii, które obowiązują wszystkich w diecezji, zawsze jednak z zachowaniem tego, co ustalił prawodawca wyższy” (Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi*, 22 lutego 2004), Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”* (22 lutego 2004), nr 146, Kielce 2005 (dalej cyt.: AS); por. W. W a l d s t e i n, *Eine „authentische Interpretation” zu can. 230 § 2 CIC*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 163 (1994), z. 2, s. 408.

⁶ Por.: kan. 838 § 4; *Additamentum*, s. 724; G. M a y, *Verschiedene Arten des Partikularrechtes*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 152 (1983), z. 1, s. 31; L. M i s t ò, *Il libro IV: La funzione di santificare della Chiesa*, [w:] *Il nuovo Codice di Diritto Canonico. Studi*, red. I. Beyer, Torino 1985, s. 169.

się nadużycia, zwłaszcza w zakresie posługi słowa, sprawowania sakramentów i sakramentaliów, kultu Boga i Świętych”⁷. Podobnie wypowiada się *Apostolorum Successores*: „Jako szafarz odpowiedzialny za kult Boży w Kościele partykularnym, biskup powinien regulować, promować i strzec całe życie liturgiczne diecezji.

Dlatego będzie czuwał nad tym, aby normy ustalone przez kompetentną władzę były wiernie przestrzegane, w szczególności zaś aby każdy, czy to duchowny, czy świecki, pełnił tylko tę funkcję, która mu przysługuje, a nie inną, bez wprowadzania jakichkolwiek zmian w obrzędach sakramentalnych lub sprawowaniu liturgii, które odzwierciedlałyby osobistą wrażliwość czy preferencje”⁸.

2. GODZIWA CELEBRACJA I DOPUSZCZANIE DO SAKRAMENTÓW

Wprawdzie do najwyższej władzy kościelnej, czyli papieża i kolegium biskupów, należy zatwierdzanie lub określanie tego, co jest wymagane do ich ważności, to określanie wymogów dotyczących godziwego sprawowania, udzielania i przyjmowania sakramentów oraz obrzędów stosowanych przy ich sprawowaniu należy nie tylko do wspomnianej najwyższej władzy w Kościele, lecz także do biskupów diecezjalnych w zakresie przyznanym im przez prawo lub specjalne upoważnienie najwyższej władzy kościelnej⁹.

Kompetentna władza (a więc i biskup diecezjalny) jest uprawniona także do wydania norm, które winni respektować duszpasterze oraz inni wierni w przygotowaniu ewangelizacyjnym i katechetycznym proszących o sakramenty święte. Prawodawca w tej kwestii zarządza: „Duszpasterze oraz inni wierni, w ramach własnej funkcji kościelnej, mają obowiązek troszczyć się,

⁷ Por. AS, nr 100; P. H e m p e r e k, *Uświęcające zadanie Kościoła*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. 3, Lublin 1986, s. 59-60; zob. H. S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis und Gesetzgebungskompetenzen des Diözesanbischofs nach dem CIC von 1983*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 152 (1983), z. 1, s. 72; zob. J. O t a d u y, *La relación entre el derecho universal y el particular a proposito de la const. ap. „Pastor bonus”*, „Ius Canonicum” 30 (1990), nr 60, s. 490.

⁸ AS, nr 146.

⁹ Por.: kan. 841; AS, nr 146; H. R e i n h a r d t, *Heilungsamt: Sakramentalien*, [w:] *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, t. 4, red. K. Lüdicke, Essen 1988-2001, kan. 1167, nr 1.

aby ci, którzy proszą o sakramenty, byli do ich przyjęcia przygotowani przez odpowiednią ewangelizację i katechezę, z uwzględnieniem norm wydanych przez kompetentną władzę”¹⁰.

3. FUNKCJE LITURGICZNE ŚWIECKICH

Biskup diecezjalny jest także kompetentny do prawnej regulacji sprawy pełnienia przez świeckich niektórych posług liturgicznych. Odnowiony Kodeks Prawa Kanonicznego postanawia, że „Świeccy mogą być czasowo wyznaczeni do pełnienia funkcji lektora w czynnościach liturgicznych, podobnie wszyscy świeccy mogą wykonywać funkcje komentatora, kantora lub inne, zgodnie z przepisami prawa”¹¹.

W przywołanym przepisie chodzi o tymczasowe wykonywanie wspomnianych posług (*ex temporanea deputatione*), zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety. Ponieważ wspomniane funkcje mają charakter czasowy, stąd nie wymaga się przy ich nadaniu ustanowienia liturgicznego. Wspomniane „inne osoby pełniące funkcje” liturgiczne to według *Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego*: ministranci, psalterzysta, zespół śpiewaków, chór, dyrygent chóru, zakrystian, ci, którzy zbierają ofiary w kościele, ci, którzy w pewnych krajach przyjmują wiernych w drzwiach kościoła, wskazują im właściwe miejsca i utrzymują porządek w czasie procesji oraz mistrz ceremonii¹². Biskup mógłby w tej kwestii określić, jakie funkcje mogą czasowo pełnić świeccy, kto ich wyznacza, jakie powinni posiadać kwalifikacje¹³.

¹⁰ Kan. 843 § 2; P. H e m p e r e k, *Uświęcające zadanie*, s. 66; por. D. K e l l y, *Komentarz do kan. 834-878*, [w:] *The Canon Law Letter and Spirit a Practical Guide to the Code of Canon Law. Prepared by the Canon Law Society of Great Britain and Ireland in Association with the Canadian Canon Law Society*, red. F. Morrissey, London 1999, s. 463.

¹¹ Kan. 230 § 2; por.: *Additamentum*, s. 725, oraz AS, nr 146. Kan. 230 § 2 KPK stwierdza, że wymienione w nim posługi liturgiczne mogą pełnić wierni nie wyświęceni jedynie *ex temporanea deputatione*.

¹² *Missale Romanum ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, Ioannis Paulis Pp. II cura recognitum*, editio typica tertia, dei 20 aprilis 2000, nr 100-106, Typis Polyglottis Vaticanis 2002, tekst polski: Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego* (20 kwietnia 2000), Poznań 2004 (dalej cyt.: OWMR).

¹³ „Do biskupa należy wydawanie koniecznych norm dotyczących liturgii, które obowiązują wszystkich w diecezji, zawsze jednak z zachowaniem tego, co ustalił prawodawca wyższy. Takie normy mogą, między innymi, dotyczyć: udziału wiernych świeckich w liturgii” (AS,

Nie ulega wątpliwości, że biskup diecezjalny winien także uregulować kanonicznie sprawę pełnienia przez świeckich, kobiety i mężczyzn, pewnych funkcji liturgicznych zastępczo (*eorundem officia supplere*), gdy doradza konieczność Kościoła i brak szafarzy¹⁴. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów* przypomina, iż „pasterze mogą też w razie potrzeby, kierując się zawsze pożytkiem Kościoła i stosując do norm prawa powszechnego, powierzać świeckim określone funkcje, które choć są związane z urzędem pasterza, nie wymagają święceń kapłańskich. [...] Niektóre z nich dotyczą wszystkich wiernych, zarówno wyświęconych, jak i nie wyświęconych, inne natomiast stanowią formę bezpośredniej współpracy z sakramentalną posługą wiernych wyświęconych. W odniesieniu do tych ostatnich zadań i funkcji wiernym nie wyświęconym nie przysługuje prawo do ich wykonywania, ale są oni zdolni, by otrzymać od świętych pasterzy te urzędy kościelne i posługi, które wolno im piastować zgodnie z przepisami prawa lub też z braku szafarzy [...] mogą wykonywać pewne obowiązki w ich zastępstwie [...] zgodnie z przepisami prawa”¹⁵.

Natomiast w *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* znajduje się w tym względzie następujący zapis: „Działanie zastępcze. W sytuacji braku kapłanów i diakonów biskup może poprosić świeckich, odpowiednio do tego przygotowanych, aby na zasadzie zastępstwa podjęli się niektórych zadań właściwych świętym szafarzom. [...] Zadania te powinny być realizowane zgodnie z obowiązującym rytym oraz normami prawa uniwersalnego i party-

nr 146); por. L. C h i a p p e t t a, *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 1, Napoli 1988, s. 297.

¹⁴ Kan. 230 § 3 KPK stwierdza wyraźnie, że wymienione w nim posługi liturgiczne mogą pełnić wierni nie wyświęceni jedynie w zastępstwie; por. *Additamentum*, s. 725; por.: OWMR, nr 100; AS, nr 146; J. D y d u c h, *Komentarz do kan. 230*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2, ks. II (1): *Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 52-53; H. S c h w e n d e n w e i n, *Das neue Kirchenrecht Gesamtdarstellung*, Graz-Wien-Köln 1984, s. 137.

¹⁵ Kongregacja ds. Duchowieństwa, Papieska Rada ds. świeckich, Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Kongregacja ds. Biskupów, Kongregacja ds. Instytutów życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Kongregacja Nauki Wiary, Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, Papieska Rada ds. Interpretacji Tekstów Prawnych, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów „Ecclesiae de mysterio”* (15 sierpnia 1997), *Podstawy teologiczne* nr 4, „Acta Apostolicae Sedis” 89 (1997), s. 852-877, Libreria Editrice Vaticana 1997), tekst polski: „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) 19 (1998), nr 12, s. 30-40 (dalej cyt.: Edm).

kularnego”¹⁶, jak również: „Do biskupa należy wydawanie koniecznych norm dotyczących liturgii, które obowiązują wszystkich w diecezji, zawsze jednak z zachowaniem tego, co ustalił prawodawca wyższy. Takie normy mogą, między innymi, dotyczyć: udziału wiernych świeckich w liturgii”¹⁷.

Przywołane Dyrektorium uświadamia jednak, że „Do wykonywania funkcji zastępczych wymaga się nadzwyczajnego mandatu, przyznanego na określony czas, zgodnie z przepisami prawa. Przed udzieleniem tego mandatu biskup powinien upewnić się, osobiście lub poprzez swojego delegata, że kandydaci spełniają wymagane warunki. Niech też dołoży wszelkich starań o formację tych osób, aby powierzone im zadania wypełniały z właściwą wiedzą i pełną świadomością własnej godności. Biskup postara się również, aby takie osoby znalazły wsparcie świętych szafarzy odpowiedzialnych za troskę o dusze”¹⁸. Biskup więc powinien wydać stosowne przepisy odnoszące się do wykonujących wspomniane czynności liturgiczne.

Należy więc stwierdzić, że funkcje liturgiczne świeckich, które znajdują swój wyraz w postanowieniach kan. 230 § 2-3, powinny zostać doprecyzowane i sformalizowane prawem diecezjalnym, na co wskazuje następujący *passus Ecclesiae de mysterio*: „Funkcja [szafarza nadzwyczajnego Komunii św. – J. A.] ma charakter zastępczy i nadzwyczajny oraz powinna być wykonywana zgodnie z przepisami prawa. W związku z tym jest wskazane, aby biskup diecezjalny wydał specjalne przepisy, pozostające w całkowitej zgodzie z powszechnym prawodawstwem Kościoła, które uregulują sprawy związane ze sprawowaniem tej funkcji. Należy też zadbać, aby wierny do niej wyznaczony został należycie pouczony na temat doktryny eucharystycznej, charakteru swojej posługi, przepisów, jakich należy przestrzegać ze względu na cześć należną tak wzniosłemu sakramentowi, oraz uregulowań prawnych dotyczących dopuszczania do komunii”¹⁹.

Trzeba dodać, że jeśli chodzi o dopuszczenie kobiet do posługi przy ołtarzu, to takiego zezwolenia może udzielić biskup, po wysłuchaniu opinii Konferencji Biskupów. W stanowieniu w tej materii prawa winien uwzględniać ustalenia Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych z 11 VII 1992 (auten-

¹⁶ Nr 112; por. nr 11.

¹⁷ Nr 146. W przypisie nr 429 autorzy powołują się na kan. 230 § 2-3 KPK.

¹⁸ Nr 112.

¹⁹ Rozporządzenia praktyczne, art. 8 § 2; por. art. 13. Podobnie wypowiada się OWMR: „Jeśli chodzi o funkcję posługiwania kapłanowi przy ołtarzu, winny być przestrzegane normy ustalone przez biskupa dla jego diecezji” (nr 107).

tyczna interpretacja kan. 230 § 2), łącznie z *Nota annessa* Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów²⁰.

4. *COMMUNICATIO IN SACRIS*

Biskup diecezjalny ma ponadto uprawnienia do wydania przepisów w kwestii *communicatio in sacris*. Kanon 844 § 4 przypomina, że „Jeśli istnieje niebezpieczeństwo śmierci albo przynagła inna poważna konieczność, uznana przez biskupa diecezjalnego [...], szafarze katoliccy mogą godziwie udzielać wymienionych sakramentów także pozostałym chrześcijanom²¹, nie mającym pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, którzy nie mogą się udać do szafarza swojej wspólnoty i sami o nie proszą, jeśli odnośnie do tych sakramentów wyrażają wiarę katolicką i do ich przyjęcia są odpowiednio przygotowani”. Podczas gdy zaistnienie niebezpieczeństwa śmierci ocenia sam szafarz, to uznanie pewnych okoliczności jako powodujących poważną konieczność należy do biskupa diecezjalnego, który jest kompetentny wydać stosowne przepisy w tej sprawie²².

Należy dodać, iż warunkiem wydania norm przez biskupa diecezjalnego w materii kan. 844 § 4 jest uprzednie porozumienie się z kompetentną władzą zainteresowanego Kościoła lub wspólnoty niekatolickiej, przynajmniej lokalnej²³.

²⁰ Zob. „*Communicationes*” 27 (1995) nr 2, s. 196-198, AAS 86 (1994), s. 541-542; *List okólny do Przewodniczących Konferencji Episkopatów*, Prot. N. 2482/93, (15 marca 1994), „*Notitiae*” 30 (1994), s. 333-335; zob. szerzej na ten temat: T. R i n c ö n - P e r e z, *El servicio al altar de las mujeres a tenor del c 230 § 2*, „*Ius canonicum*” 35 (1995), nr 69, s. 251-264.

²¹ Poza członkami Kościołów wschodnich nie mających pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim oraz członkami innych Kościołów, które według oceny Stolicy Apostolskiej, gdy idzie o sakramenty, są w takiej samej sytuacji, co i wspomniane Kościoły wschodnie.

²² K e l l y, *Komentarz do kan. 834-878*, s. 466. Autor jako przykłady „innej poważnej konieczności” podlegającej uznaniu przez biskupa diecezjalnego wymienia: uwięzienie, prześladowanie, dużą odległość do własnego szafarza, duże koszty dotarcia do szafarza, chorobę. Jakikolwiek przyczyny muszą być jednak uznane przez biskupa diecezjalnego.

²³ Por. kan. 844 § 5. Schemat KPK z 1980 r. w kan. 797 § 5 wymagał korzystnego, pomyślnego wyniku takiej konsultacji („*nisi post favorablem exitum consultationis*”), ale ten wymóg został wyeliminowany z końcowego tekstu KPK. Należy dodać, iż wspomniana w kan. 844 § 5 biskupia regulacja dotyczy tylko wydania norm ogólnych; konsekwentnie kanon nie zakazuje biskupowi diecezjalnemu wydania postanowienia w przypadku szczególnym, nawet bez przewidzianej konsultacji (por. K e l l y, *Komentarz do kan. 834-878*, s. 466); por. H e m p e r e k, *Uświęcające zadanie*, s. 70; M. P a s t u s z k o, *Wprowadzenie do kano-*

5. CHRZEST

W świetle KPK do zadań ustawodawczych biskupa należą przepisy odnośnie do sakramentu chrztu św. Jeśli chodzi o przepisy dotyczące miejsca chrztu św., kan. 860 § 2 postanawia: „Jeśli biskup diecezjalny nie zarządzi inaczej, chrztu nie należy udzielać w szpitalach, chyba że zmusza do tego konieczność lub inna racja duszpasterska”²⁴. Chodzi bowiem o to, by uniknąć niebezpieczeństwa „prywatyzacji” tego sakramentu, który przecież wciela do wspólnoty Kościoła²⁵, jak również by chronić pierwszeństwo kościoła parafialnego jako miejsca chrztu²⁶.

Kolejną kompetencją przyznaną przez KPK prawu partykularnemu (biskupowi diecezjalnemu) jest wydanie przepisów w sprawie odłożenia chrztu, jeśli zupełnie nie ma uzasadnionej nadziei, że dziecko będzie wychowane po katolicku²⁷.

Kiedy więc nie ma pewności, że dziecko będzie wychowane w religii katolickiej, albo roztropnie sądzi się, że jest ona niewystarczająca, wtedy chrzest powinien zostać odroczony „zgodnie z postanowieniami prawa partykularnego” i rodzice mają być poinformowani o powodzie odłożenia chrztu ich dziecka. Warto dodać, iż przez prawo partykularne należy tu rozumieć prawo wydane przez biskupa diecezjalnego dla jego diecezji albo przez synod partykularny dla jego terytorium lub dekret ogólny wydany przez Konferencję Biskupów zgodnie z kan. 455. W przypadku braku jakiejkolwiek regulacji partykularnej co do omawianej materii, poszczególny szafarz musi opowiedzieć się za teologiczną zasadą, która leży u podstaw udzielania lub odmawiania chrztu św.²⁸

niczno-liturgicznego prawa o sakramentach świętych (kanony 834-839), „Prawo Kanoniczne” 35 (1992), nr 3-4, s. 141.

²⁴ Por. S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73, oraz F. R a m o s, *Il sinodo diocesano*, „Angelicum” 75 (1998), nr 3, s. 382.

²⁵ Por.: kan. 849; M. M o r g a n t e, *I sacramenti nel Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*, Roma 1984, s. 18; P a s t u s z k o, *Wprowadzenie do kanoniczno-liturgicznego prawa*, s. 141; H e m p e r e k, *Uświęcające zadanie*, s. 84; zob. O t a d u y, *La relación entre el derecho*, s. 477.

²⁶ Por. kan. 857 § 2; por. K e l l y, *Komentarz do kan. 834-878*, s. 473. Autor ten zauważa, że w niektórych krajach dzieci rodzą się zwykle w szpitalach albo prywatnych klinikach i wytworzyła się tam praktyka chrzczenia ich tam, tak że w wielu miejscach faktycznie stało się wyjątkiem, by dzieci były chrzczone we własnej parafii.

²⁷ Por. kan. 868 § 1 nr 2, oraz H e m p e r e k, *Uświęcające zadanie*, s. 91-93.

²⁸ Por. K e l l y, *Komentarz do kan. 834-878*, s. 479.

Warto dodać, że prawo partykularne, którego twórcą jest biskup diecezjalny, może ustalać inny wiek do przyjęcia zadania chrzestnego niż przewiduje Kodeks Kościoła łacińskiego. Kanon 874 § 1 nr 2 postanawia, że „do przyjęcia zadania chrzestnego może być dopuszczony ten, kto ukończył szesnaste lat, chyba że biskup diecezjalny określił inny wiek”²⁹. Tak więc prawo diecezjalne może zarówno obniżyć wspomnianą liczbę lat, jak i podwyższyć. Identyczne postanowienie zawiera KPK odnośnie do świadka bierzmowania: „Ten może spełniać zadanie świadka, kto wypełnia warunki określone w kan. 874”³⁰.

6. NAJŚWIĘTSZA EUCHARYSTIA

Do kompetencji ustawodawczych biskupa diecezjalnego należą także kwestie związane z sakramentem Najświętszej Eucharystii. Jest on władny wydać normy kanoniczne regulujące sprawę prywatnego przechowywania Eucharystii. Może bliżej określić warunki, w których można przechowywać Najświętszy Sakrament w domu lub zabrać ze sobą w podróż, chociaż nie wymaga tego nagląca konieczność pasterska³¹.

Należy zauważyć, że biskup diecezjalny ma kompetencje, aby wydać dyspozycje regulujące organizację corocznego, uroczystego wystawienia Najświętszego Sakramentu w kościołach i kaplicach, które mają zezwolenie na przechowywanie Najświętszej Eucharystii. W tej materii kan. 942 postanawia: „Zaleca się, ażeby w tych kościołach i kaplicach organizowano corocznie uroczyste wystawienie Najświętszego Sakramentu przez odpowiedni czas, choćby z przerwami, aby miejscowa wspólnota głębiej rozważała i adorowała tajemnicę eucharystyczną. Jednakże tego rodzaju wystawienie ma być tylko wtedy, gdy przewiduje się odpowiedni udział wiernych, i przy zachowaniu ustanowionych norm”³².

²⁹ Por. S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73.

³⁰ Kan. 893 § 1; por. S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73.

³¹ Por. kan. 935; por. Additamentum, s. 725; R a m o s, *Il sinodo diocesano*, s. 382; S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73; P a s t u s z k o, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 329.

³² Por. kan. 941 § 1; por. E. P r z e k o p, *Przewodnik duszpasterski według Kodeksu Jana Pawła II*, Olsztyn 1990, s. 80.

Fabio Marini, komentując przywołany przepis, przypomina, iż stosownym i uroczystym sposobem uwielbienia Eucharystii jest tzw. czterdziestogodzinne nabożeństwo. Obowiązujący KPK nie podejmuje tej nazwy, tak jasno wyeksponowanej w kan. 1275 poprzedniego zbioru; to nie znaczy, że nabożeństwo to traci swoją efektywność, choć można je rozumieć faktycznie pod nazwą uwielbienia przedłużonego (kan. 942). Pojęcie „czterdziestogodzinne nabożeństwo” można pominąć, ponieważ dziś nie organizuje się wystawienia Najświętszego Sakramentu przez czterdzieści godzin ciągłych, przede wszystkim jeśli przewiduje się odprawianie Mszy świętej, która przerywa czas wystawienia (kan. 941 § 2); nadto, nie ma jak w przeszłości obowiązku organizacji tego typu nabożeństw. Z tego wynika, że dyscyplina kanoniczna o corocznym, uroczystym wystawieniu Najświętszego Sakramentu, chociaż ma bezsprzeczną wartość i brana jest pod uwagę przez współczesne dokumenty Kościoła, nie wymaga szczegółowego unormowania jak to było w przeszłości, ale raczej obecnie należy odwoływać się do miejscowych zwyczajów i do prawa partykularnego³³. Aby więc wspomniane nabożeństwo eucharystyczne było owocne, dzięki właściwej jego organizacji prawo partykularne (również diecezjalne) powinno dostarczyć odpowiednich norm³⁴.

Następnie prawodawca diecezjalny jest uprawniony do wydania przepisów dotyczących wystawienia Najświętszego Sakramentu przez akolitów, szafarzy nadzwyczajnych Komunii świętej lub przez wiernego świeckiego wyznaczonego przez ordynariusza miejsca (tylko wystawienia i schowania, jednak bez błogosławieństwa), w sytuacji, gdy kapłan (biskup lub prezbiter) lub diakon są nieobecni albo nie mogą tego dokonać z powodu prawnej przeszkody³⁵. Według *Apostolorum Successores*: „Do biskupa należy wydawanie koniecz-

³³ *La conservazione e la venerazione dell'Eucaristia: ragioni e norme*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 16 (2003) nr 3, s. 246; zob. Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Direttorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti*, nr 165, Città del Vaticano 2002. Szczegółowy sposób odprawiania czterdziestogodzinnego nabożeństwa określała w przeszłości instrukcja Klemensa XI z 21 stycznia 1705 r. Przepisy o Mszach św. odprawianych podczas tego nabożeństwa podawała instrukcja Kongregacji Obrzędów z 27 kwietnia 1927 r. („Acta Apostolicae Sedis” 19 (1927), s. 192; por. F. B a c z k o w i c z, J. B a r o n, W. S t a w i n o g a, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Opole 1958, s. 441-442).

³⁴ Por. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 397-398.

³⁵ Por.: kan. 943; por. Additamentum, s. 725; Edm., *Podstawy teologiczne*, nr 4; R a m o s, *Il sinodo diocesano*, s. 382; S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73; P a s t u s z k o, *Najświętsza Eucharystia*, s. 357-359; D. S a l v a t o r i, *Il ministro della esposizione e della benedizione eucaristica*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 16 (2003) nr 3, s. 278.

nych norm dotyczących liturgii, które obowiązują wszystkich w diecezji, zawsze jednak z zachowaniem tego, co ustalił prawodawca wyższy. Takie normy mogą, między innymi, dotyczyć: wystawienia Najświętszego Sakramentu przez wiernych świeckich, kiedy liczba świętych szafarzy okaże się niewystarczająca”³⁶.

Nowy KPK przewiduje także kompetencje ustawodawcy diecezjalnego w kwestii procesji eucharystycznej. Najwyższy prawodawca zarządza, że „do biskupa diecezjalnego należy wydawanie zarządzeń o procesjach, uczestnictwa w nich i ich godności”³⁷. Zarządzenia biskupa powinny dotyczyć przystrojenia ulic i placów oraz zachowania porządku wśród uczestników³⁸. Potwierdzeniem przytoczonej ustawy jest zapis w *Apostolorum Successores*: „Do biskupa należy wydawanie koniecznych norm dotyczących liturgii, które obowiązują wszystkich w diecezji, zawsze jednak z zachowaniem tego, co ustalił prawodawca wyższy. Takie normy mogą, między innymi, dotyczyć procesji”³⁹.

Ustawodawca diecezjalny jest upoważniony przez prawo do uporządkowania sprawy związanej z wykorzystaniem ofiar mszalnych złożonych kapłanom, gdy odprawiają więcej niż jedną mszę św. w ciągu dnia. Mimo że mogą oni poszczególne msze św. aplikować w intencji, w której została złożona ofiara, to – poza dniem Bożego Narodzenia – wolno im zatrzymać dla siebie tylko jedną ofiarę, pozostałe zaś winni przekazać na cele oznaczone przez ordynariusza⁴⁰. Właśnie cele, na które powinny być przekazywane wspomniane ofiary mszalne, winien określić biskup diecezjalny.

7. SAKRAMENT POKUTY

Aktualnie obowiązujący KPK upoważnia także biskupa diecezjalnego do formalnego określenia, czy istnieją wymagane kan. 961 § 1 nr 2 warunki konieczne, by można było udzielić rozgrzeszenia zbiorowego⁴¹. Biskup w swo-

³⁶ Nr 146.

³⁷ Kan. 944 § 2; por.: Additamentum, s. 725; Edm, *Podstawy teologiczne*, nr 4; por. R a m o s, *Il sinodo diocesano*, s. 382; S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73.

³⁸ Por. kan. 944 § 1; P a s t u s z k o, *Najświętsza Eucharystia*, s. 359-361; por. T. B l o t, *Le curé, pasteur. Étude historique et juridique*, Paris 1997, s. 264.

³⁹ Nr 146.

⁴⁰ Por. kan. 951 § 1; por. S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73.

⁴¹ Czy „istnieje [więc] poważna konieczność, a mianowicie kiedy z uwagi na liczbę

ich normach określa istnienie poważnej konieczności, ale w oparciu o kryteria uzgodnione przez niego z pozostałymi biskupami tej samej Konferencji Episkopatu⁴².

List apostolski *motu proprio Misericordia Dei* o niektórych aspektach sprawowania Sakramentu Pokuty z 7 kwietnia 2002 r.⁴³ przypomina, że „Jedynie kompetentna władza kościelna określa – w odpowiednich przepisach dyscyplinarnych – kryteria pozwalające odróżnić rzeczywistą niemożliwość wyznania grzechów od innych sytuacji, w których niemożliwość jest tylko pozorna lub w każdym razie do przewyciężenia.

Odnosnie do przypadku poważnej konieczności uściśla się, co następuje, że „chodzi o sytuacje, które obiektywnie są wyjątkowe, jak te, które mogą mieć miejsce na terenach misyjnych czy w odizolowanych wspólnotach wiernych, do których kapłan może dotrzeć jedynie raz lub niewiele razy w roku, czy też gdy warunki wojenne, meteorologiczne albo tym podobne okoliczności na to pozwalają”⁴⁴. „[...] Osąd, czy zachodzą warunki określone przez normę kanonu 961 § 1, 2, nie należy do spowiednika, ale do biskupa diecezjalnego, który wzięwszy pod uwagę kryteria uzgodnione z pozostałymi członkami Konferencji Episkopatu, może określić wypadek takiej konieczności. Te pastoralne kryteria winny być wyrazem dążenia do całkowitej wierności, w okolicznościach danego terytorium, fundamentalnym kryterium wyrażonym w powszechnym prawie Kościoła, które zresztą opierają się na wymaganiach wynikających z samego Sakramentu Pokuty ujmowanego w takiej strukturze, w jakiej został ustanowiony przez Boga”⁴⁵. Biskup, wydając normy określające istnienie poważnej konieczności w oparciu o kryteria uzgodnione przez niego z pozostałymi biskupami tej samej Konferencji Episkopatu, powinien „wziąć pod uwagę całościową sytuację penitentów i diece-

penitentów nie ma dostatecznie dużo spowiedników do należytego wyspowiadania każdego z osobna w odpowiednim czasie, na skutek czego penitenci bez własnej winy muszą pozostawać przez długi czas bez łaski sakramentalnej albo Komunii świętej” (kan. 961 § 1 nr 2); por.: Additamentum, s. 725; R a m o s, *Il sinodo diocesano*, s. 382; S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73.

⁴² Por.: kan. 961 § 2; P a s t u s z k o, *Wprowadzenie do kanoniczno-liturgicznego prawa*, s. 141; H e m p e r e k, *Uświęcające zadanie*, s. 153; zob. F. Ramos, *Il sinodo diocesano*, s. 382.

⁴³ J a n P a w e ł II, List apostolski *motu proprio Misericordia Dei* o niektórych aspektach sprawowania Sakramentu Pokuty (7 kwietnia 2002), „Acta Apostolicae Sedis” 94 (2002), s. 452-459, tekst polski: „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) 23 (2002), nr 6, s. 4-7.

⁴⁴ Tamże, nr 4.

⁴⁵ Tamże, nr 5.

zji, jeśli chodzi o jej organizację duszpasterską i możliwość dostępu wiernych do Sakramentu Pokuty”⁴⁶.

Z kolei kan. 978 § 2 zawiera normę odnoszącą się do wykonywania posługi spowiednika. Prawodawca zarządza tu: „spowiednik jako szafarz Kościoła w sprawowaniu sakramentu pokuty winien wiernie stosować się do [...] norm wydanych przez kompetentną władzę”⁴⁷.

Przytoczona norma kanoniczna uświadamia spowiednikowi, iż jest on szafarzem Kościoła, dlatego przy celebracji sakramentu pokuty powinien wiernie stosować się m.in. do norm wydanych przez kompetentną władzę. Która władza jest kompetentna do wydawania przepisów na temat sakramentów, wiemy z kan. 841. W kanonie tym czytamy, iż tylko do najwyższej władzy w Kościele należy zatwierdzenie lub określenie tego, co jest wymagane do ważności sakramentów. Tak jest, ponieważ sakramenty są te same dla całego Kościoła i należą do depozytu wiary. Do Stolicy Apostolskiej zaś, do konferencji episkopatów krajowych i do poszczególnych biskupów diecezjalnych, zgodnie z kan. 838 § 3 i § 4, należy określenie tego, co dotyczy godziwego sprawowania sakramentów, ich udzielania i przyjmowania, jak również obrzędów przy ich sprawowaniu⁴⁸. Tak zatem, na podstawie kan. 841, 838 § 4, w łączności z kan. 978 § 2, biskup diecezjalny może wydać dyrektywy kanoniczne dotyczące wykonywania posługi spowiednika. Potwierdza te dywagacje Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores*, gdzie przypomina się biskupom: „Biskup, zgodnie z normami ustalonymi przez kompetentną władzę w Kościele, powinien określać zasady udzielania sakramentów i troszczyć się o to, aby wszyscy wierni mieli do nich wystarczający dostęp. [...] Niech też czuwa nad tym, aby szafarze sprawowali sakramenty i sakramentalia z najwyższym poszanowaniem i sumiennością, w zgodzie z rubrykami zaaprobowanymi przez Stolicę Apostolską, a zwłaszcza aby: sakramentu pokuty udzielali wyłącznie kapłani, którzy, oprócz odpowiedniego przygotowania teologicznego i duszpasterskiego, w materii doktryny moralnej całkowicie zgadzają się z nauką Magisterium Kościoła. W parafiach, sanktuariach oraz innych świętych miejscach, gdzie otacza się wiernych troską duchową, powinno się ułatwiać im dostęp do spowiedzi, wyznaczając na nią odpowiedni czas (przede wszystkim przed Mszą świętą,

⁴⁶ Tamże, nr 4; por. AS, nr 151.

⁴⁷ Por. P r z e k o p, *Przewodnik*, s. 88-89.

⁴⁸ Por. M. P a s t u s z k o, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 1999, s. 272-273.

ale także podczas niej), w ten sposób wychodząc naprzeciw ich potrzebom”⁴⁹.

8. NAMASZCZENIE CHORYCH

Kolejną kompetencję legislacyjną przyznaje biskupowi diecezjalnemu kan. 1002 KPK z 1983 r. W myśl tego przepisu „Wspólne sprawowanie namaszczenia chorych, dla wielu równocześnie chorych, którzy są odpowiednio przygotowani i wewnętrznie usposobieni, może być dokonywane według przepisów biskupa diecezjalnego”⁵⁰. Kanon ten obdarza biskupa diecezjalnego odpowiedzialnością w kwestii grupowego namaszczenia chorych, gdyż jest on moderatorem, promotorem i opiekunem całego życia liturgicznego w diecezji⁵¹. Stąd przytoczona dyspozycja prawna daje biskupowi diecezjalnemu możliwość wydania norm regulujących sprawę sprawowania namaszczenia równocześnie grupie chorych (w czasie Mszy św., jak i poza nią), pod warunkiem, że są oni odpowiednio przygotowani i wewnętrznie usposobieni⁵². Duszpasterzom bowiem nie wolno udzielać wspólnotowego namaszczenia bez porozumienia z biskupem, który jeśli uzna to za celowe i za przynoszące pożytek wiernym swojej diecezji, powinien wydać w tej kwestii stosowne przepisy⁵³.

9. ŚWIĘCENIA

Biskup diecezjalny ma także pewne uprawnienia prawodawcze odnośnie do sakramentu święceń. Chodzi o możliwość określenia odpowiedniego czasu na wykonywanie pracy duszpasterskiej przez diakonów promowanych do prezbiteratu. Kanon 1032 § 2 postanawia: „Po zakończeniu okresu studiów,

⁴⁹ Nr 151.

⁵⁰ Por.: Additamentum, s. 725; Ramos, *Il sinodo diocesano*, s. 382; Schmitz, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73; Blot, *Le curé, pasteur*, s. 259.

⁵¹ Zob. kan. 835 § 1.

⁵² Por. kan. 1002 i kan. 837 § 2.

⁵³ Por. kan. 835 § 1; kan. 838 § 4; por.: B. Zurbert, *Sakrament namaszczenia chorych. Próba wykładni obowiązujących przepisów kodeksowych*, „Roczniki Nauk Prawnych” 5 (1995), s. 32; Pastuszko, *Wprowadzenie do kanoniczno-liturgicznego*, s. 103; Otađuy, *La relación entre el derecho*, s. 477.

diakon powinien przez odpowiedni czas, określony przez biskupa [...], pracować w duszpasterstwie, wykonując święcenie diakonskie, zanim zostanie dopuszczony do prezbiteratu”. Intencją prawodawcy jest bowiem przywrócenie diakonatowi przejściowemu waloru prawdziwego urzędu kościelnego. Skierowanie diakonów do pracy duszpasterskiej nie może mieć charakteru formalistycznego, dlatego biskup, określając zakres praktyki diakonskiej, musi zwracać uwagę, aby ten czas nie miał charakteru tylko symbolicznego (ma to być „odpowiedni czas”)⁵⁴.

10. KOŚCIÓŁ NABOŻEŃSTWA POGRZEBOWEGO

Aktualny KPK przyznaje kompetencje prawodawcze biskupowi diecezjalnemu w zakresie niektórych pozasakramentalnych aktów kultu Bożego. Chodzi o Kościół nabożeństwa pogrzebowego. Zgodnie z tenorem kan. 1177 § 3 „Jeśli śmierć nastąpiła poza własną parafią i nie przeniesiono do niej zwłok ani nie został zgodnie z prawem wybrany inny kościół pogrzebu, nabożeństwo należy odprawić w kościele parafii, gdzie śmierć nastąpiła, chyba że prawo partykularne wyznacza inny kościół”⁵⁵.

Tak więc ustawodawca diecezjalny („prawo partykularne” kan. 1177 § 3) może wydać przepisy odnośnie do wyznaczenia innego kościoła pogrzebu w przypadku, gdy śmierć nastąpiła poza własną parafią i nie przeniesiono do niej zwłok ani nie został zgodnie z prawem wybrany inny kościół pogrzebu⁵⁶. Zatem omawiany § 3 kan. 1177 przewiduje jedynie sytuację, w któ-

⁵⁴ Obowiązujący KPK nie zawiera norm nakazujących lub zezwalających biskupowi diecezjalnemu na wydanie przepisów odnośnie do małżeństwa w obszarze *munus sanctificandi*. Kan. 1063-1064, traktujące o praktycznym organizowaniu wszelkiej pomocy duszpasterskiej dla nupturientów i małżonków oraz o możliwości wydania przez ordynariusza (chodzi przede wszystkim o biskupów diecezjalnych i zrównanych z nimi w prawie – jako mających władzę ustawodawczą) stosownych przepisów prawnych w tej materii, odnoszą się do zakresu *munus docendi* (zob. Additamentum, s. 724; por. S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 73, oraz R a m o s, *Il sinodo diocesano*, s. 381).

⁵⁵ Por. S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 74.

⁵⁶ Por.: kan. 1177 § 3; F. P r z y t u ł a, *Pozostałe akty kultu Bożego*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, t. 3, Lublin 1986, s. 365; por. Z. J a n c z e w s k i, *Ewolucja przepisów dotyczących pogrzebu kościelnego od Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.*, „Prawo Kanoniczne” 43 (2000) nr 1-2, s. 129; J. S a n t o s, *Komentarz do kan. 1176-1190*, [w:] *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 3, cz. II, wyd. 3, Pamplona 2002, s. 1698.

rych z jakiegokolwiek powodu zwyczajne postępowanie przeprowadzenia pogrzebu może okazać się niewykonalne⁵⁷. W takiej sytuacji pogrzeb ma być odprawiany w kościele parafii, gdzie śmierć nastąpiła, pod jednym warunkiem: że miejscowe prawo kanoniczne (diecezjalne) miejsca śmierci nie decyduje inaczej⁵⁸.

11. MIEJSCA I CZASY ŚWIĘTE

Dyspozycje nowego KPK w kan. 1225 upoważniają biskupa diecezjalnego⁵⁹ do wydania norm, które mogą ograniczać możliwość sprawowania wszystkich czynności świętych⁶⁰ w prawnie ustanowionych kaplicach⁶¹. Kanon ten postanawia, że w kaplicach ustanowionych na podstawie zezwolenia kompetentnego ordynariusza wolno sprawować wszystkie czynności święte, z wyjątkiem: przeciwnych prawu (np. funkcje parafialne – proboszczowskie na mocy kan. 530⁶²), wykluczonych przez dyspozycje partykularne ordynariusza miejsca oraz przez przepisy liturgiczne (np. na celebrację w kaplicy Mszy św. Wieczerzy Pańskiej wymaga się specjalnego zezwolenia ordynariusza miejsca⁶³).

⁵⁷ Na przykład śmierć w szpitalu, podczas podróży za granicą, jako wynik wypadku daleko od miejsca zamieszkania itd.

⁵⁸ Zob. „Communicationes” 15 (1983), s. 244-245; por. B. L e a n, Komentarz do kan. 1166-1204, [w:] *The Canon Law Letter and Spirit a Practical Guide to the Code of Canon Law*, s. 669.

⁵⁹ Kanon mówi o ordynariuszu, ale przez ordynariusza należy tu rozumieć biskupa diecezjalnego i zrównanych z nim w prawie, gdyż prawodawca używa słów „przepis ordynariusza”, a więc sugeruje to władzę ustawodawczą (por. kan. 134 § 1).

⁶⁰ Czynności święte to: sprawowanie Eucharystii (kan. 902), udzielanie chrztu (kan. 857 § 1, 859), spowiadanie wiernych (kan. 964 § 1), udzielanie sakramentaliów (kan. 1011 § 1, 1118 § 1), przepowiadanie słowa Bożego (kan. 766) oraz wykonywanie pozostałych aktów kultu Bożego.

⁶¹ Por. J. B a k a l a r z, *Miejsca i czasy święte*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, t. 3, Lublin 1986, s. 398.

⁶² KPK ponadto zastrzega, że tylko w głównej kaplicy domu zakonnego może być przechowywana na stałe Eucharystia (kan. 608, 733, § 2). Odnosnie do innych kaplic, potrzebna jest zgoda ordynariusza (kan. 934 § 2); licencja wspomnianego ordynariusza wymagana jest do założenia w kaplicy chrzcielnicy (kan. 858 § 2).

⁶³ *Missale Romanum*, editio typica Vaticana, 1975, nr 243.

Kodeks zezwala (nieraz warunkowo) na następujące celebracje w oratoriach: administracja chrztu⁶⁴, sprawowanie Eucharystii⁶⁵, słuchanie spowiedzi sakramentalnej⁶⁶, celebracja Mszy św. „per modum actus”, jeśli oratorium nie jest pobłogosławione według obrzędu przepisanego w księgach liturgicznych – „habitualiter” albo z pewną częstotliwością, jeśli jest pobłogosławione⁶⁷, wystawienie Najświętszego Sakramentu⁶⁸, celebracja małżeństwa – za zezwoleniem ordynariusza miejsca lub proboszcza⁶⁹, udzielanie święceń z racji duszpasterskich⁷⁰, swobodne odprawianie pogrzebu zakonników – jedynie w kaplicach zakonnych⁷¹. Także przepowiadanie Słowa Bożego: przez innych biskupów, chyba że miejscowy biskup w poszczególnych przypadkach wyraźnie tego odmówi⁷², za zgodą kompetentnego przełożonego, zgodnie przepisami konstytucji, przepowiadanie zakonnikom w ich kaplicach⁷³, przepowiadanie w kaplicy przez świeckich, jeśli w określonych okolicznościach domaga się tego konieczność albo gdy to w szczególnych wypadkach zaleca pożytek, zgodnie z przepisami wydanymi przez Konferencję Episkopatu i z wyjątkiem homilii⁷⁴.

Celebracja wymienionych czynności świętych mogłaby być ograniczona prawem biskupa diecezjalnego. Kanon 1225 jawi się więc jako uszczegółowienie ogólnie sformułowanej odpowiedzialności biskupa diecezjalnego za liturgię w granicach jego jurysdykcji⁷⁵.

⁶⁴ Kan. 857.

⁶⁵ Kan. 902.

⁶⁶ Kan. 964.

⁶⁷ Por. can. 932 § 1 oraz C h i a p p e t t a, *Il Codice*, s. 339.

⁶⁸ Kan. 941 § 1.

⁶⁹ Kan. 1118 § 1.

⁷⁰ Kan. 1011 § 1.

⁷¹ Kan. 1179.

⁷² Kan. 763.

⁷³ Kan. 765.

⁷⁴ Kan. 767; por. C h i a p p e t t a, *Il Codice*, t. 2, s. 339. Oprócz tego we wszystkich kaplicach, które faktycznie na sposób stały są dostępne dla wiernych, można z nakazu ordynariusza miejsca przeprowadzać specjalne zbiórki na określone cele parafialne, diecezjalne, krajowe lub powszechne (kan. 1266). W kaplicach nie można wystawiać, sprzedawać lub rozdawać książek czy innych pism, traktujących o sprawach religii lub obyczajów, jeśli nie zostały wydane za zezwoleniem kompetentnej władzy kościelnej albo nie były przez nią potem zaaprobowane (kan. 827 § 4).

⁷⁵ Zob. kan. 835 § 1, 838 § 4; por. T. G r e e n, *The Pastoral Governance Role of the Diocesan Bishop: Foundations, Scope and Limitations*, „The Jurist” 49 (1989) nr 2, s. 486.

Wiele zagadnień odnoszących się do dyscypliny o cmentarzach zostało powierzonych przez KPK prawu partykularnemu. Jest to zupełnie zrozumiałe. Jak zauważa Rudolf Schunck cztery kanony (od 1240 do 1243), które KPK poświęca regulacji kwestii cmentarzy w sposób ogólny, zostawiają obszerną przestrzeń dla prawa partykularnego, które ma normować konkretne aspekty tej materii. Rzeczywiście, prawodawca uniwersalny (co można dostrzec w przepisie kan. 1240) jest świadomy rozmaitej sytuacji istniejącej w różnych krajach odnośnie do tytulariuszy lub właścicieli cmentarzy, poza tym delikatności omawianej materii oraz trudności spożytywizowania prawem powszechnym rozmaitych miejscowych zwyczajów. Z tego powodu wolał wydać normy ujmujące zagadnienia bardziej ogólne i zostawić szerokie możliwości prawu partykularnemu, aby uwzględniło wszystkie inne kwestie, które chociaż KPK nie reguluje, muszą być jednak przedmiotem uwagi prawodawców niższych, by zachować sens chrześcijański i sakralny, który muszą posiadać cmentarze, który oczywiście łatwiej będzie utrzymać na cmentarzach należących do parafii, instytutów zakonnych, innych instytucji albo rodzin chrześcijańskich, niż na cmentarzach, których tytulariuszem jest państwo. Co do tego właściwe będzie mieć na uwadze porozumienia między państwem i Kościołem dotyczące miejsc świętych⁷⁶.

Stąd prawodawca obliuguje biskupa diecezjalnego (prawo partykularne) do kanonicznej regulacji kwestii porządku na cmentarzach oraz ochrony ich sakralnego charakteru⁷⁷. Jak wspomniano wyżej, wydając stosowne przepisy,

⁷⁶ Komentarz do kan. 1235-1243, [w:] *Comentario exegetico*, s. 1885. Autor przypomina, że prawodawstwo partykularne, jak pokazuje praktyka wykonywania władzy, którą autorytet kościelny ma nad miejscami świętymi, może przybierać rozmaite formy: na przykład, w niektórych diecezjach niemieckich istnieją zarządzenia o cmentarzach. Schunck utrzymuje, iż oprócz zarządzeń o cmentarzach, prawo diecezjalne może zastrzec możliwość kontroli i udzielania przez władzę diecezjalną zezwoleń na cmentarzach w konkretnych wypadkach. Także w szczególności statuty rządzące funkcjonowaniem cmentarza są formą prawa partykularnego. Są one szczególnie pożądane na cmentarzach specjalnych, w innych wypadkach także są pożyteczne, aby władza kościelna mogła rozpatrywać, czy spełniają warunki, aby być miejscami świętymi. Na podstawie statutów biskup mógłby się domagać dokonania poprawek i niezbędnych ulepszeń mających chronić i podkreślać sakralny charakter cmentarzy. We wspomnianych statutach mogą ponadto znaleźć się inne wyraźne kompetencje władzy kościelnej odnośnie do omawianej tu problematyki (tamże, s. 1886).

⁷⁷ Por.: kan. 1243; P a w ł u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży*, s. 473; A. K a l i n o w s k i, *Cmentarze. Ewolucja przepisów w kościelnym ustawodawstwie kodeksowym XX wieku*, Pelplin 2001, s. 62.

z pewnością ustawodawca diecezjalny będzie odwoływał się i kanonizował prawodawstwo państwowe w tej materii⁷⁸.

Ponadto prawodawca upoważnia biskupa diecezjalnego do wydania przepisów, wedle których proboszcz⁷⁹, przełożony kleryckiego instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim w odniesieniu do swoich podwładnych oraz innych osób przebywających na stałe w domu, mogą, dla słusznej przyczyny, w poszczególnych wypadkach dyspensować od obowiązku zachowania dnia świątecznego lub dnia pokuty albo dokonać zamiany tego obowiązku na inne uczynki pobożne⁸⁰.

Wydaje się, że biskup w swoich przepisach powinien określić dokładniej słuszną przyczynę udzielenia dyspensy od obowiązku zachowania dnia świątecznego lub dnia pokuty albo dokonania zamiany obowiązku dni świętych na inne praktyki o charakterze kultycznym lub pokutnym, jak również ustalić krąg osób, którym proboszcz może ze słusznej przyczyny udzielić wspomnianej dyspensy⁸¹. Ralph Browne podaje przykładowo sposoby poinformowania zainteresowanych o udzieleniu im dyspensy w omówionych wyżej zakresach. Można tego dokonać w jakikolwiek praktyczny sposób: na przykład „twarzą w twarz”, przez telefon, za pomocą listu, przez osobę trzecią itd⁸². Biskup mógłby określić w swoich normach wspomniane sposoby powiadomienia zainteresowanych o udzieleniu im dyspensy na mocy kan. 1245.

Posoborowe przepisy prawa dają możliwość biskupowi diecezjalnemu wydania dyspozycji prawnych odnośnie do porządku do nabożeństw słowa Bożego bez kapłanów. KPK postanawia: „jeżeli z braku świętego szafarza albo z innej poważnej przyczyny nie można uczestniczyć w Eucharystii, bardzo

⁷⁸ Por. kan. 22 oraz K a l i n o w s k i, *Cmentarze*, s. 60-62.

⁷⁹ Proboszcz i zrównani z nim w prawie, np. administrator tymczasowej parafii, duszpasterze wspomnieni w kan. 516 §1, 517-520 czy rektor seminarium duchownego (zob. kan. 262).

⁸⁰ Por. kan. 1245 oraz kan. 87 § 1, 89; Q. A b a d, *Komentarz do kan. 1244-1253*, [w:] *Comentario exegético*, s. 1898-1899. Warto dodać, że w przypadku, gdyby biskup diecezjalny nie wydał wspomnianych przepisów, wymienieni duchowni mogą swobodnie korzystać z przysługującej im władzy (por. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 474-475).

⁸¹ Por. kan. 90. Czy to będą pojedyncze osoby, ale też na przykład całe rodziny, a nawet – jeżeli okoliczności wydałyby się domagać tego – cała parafia. Oczywiście proboszcz może użyć władzy dyspensowania, uwzględniając zarówno jego własnych parafian, będących na terytorium parafii, jak i poza nim, jak również podróźnych, przebywających aktualnie na jego terytorium, oraz tułaczy (zob. kan. 91) (por. R. B r o w n e, *Komentarz do kan. 1205-1253*, [w:] *The Canon Law Letter and Spirit a Practical Guide to the Code of Canon Law*, s. 699-700).

⁸² Tamże, s. 700.

zaleca się, ażeby wierni brali udział w liturgii Słowa, gdy jest ona odprawiana w kościele parafialnym lub innym świętym miejscu, według przepisów wydanych przez biskupa diecezjalnego”⁸³.

Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores* przypomina w tym względzie: „Do biskupa należy wydawanie koniecznych norm dotyczących liturgii, które obowiązują wszystkich w diecezji, zawsze jednak z zachowaniem tego, co ustalił prawodawca wyższy. Takie normy mogą, między innymi, dotyczyć: odprawiania niedzielnej liturgii Słowa, gdy brakuje kapłana lub istnieje inna poważna przyczyna uniemożliwiająca uczestniczenie w Eucharystii”⁸⁴.

Browne zwraca uwagę, że treść przywołanego § 2 kan. 1248 jest całkowicie nowa; nie występowała ona nawet w końcowym schemacie KPK z 1982, który został przedłożony papieżowi Janowi Pawłowi II. Przepis ten bierze pod uwagę sytuację, która już istnieje w niektórych regionach Kościoła i która może rozpowszechniać się w następnych latach. Norma § 2 nie artykułuje kanonicznego obowiązku, ale raczej jest mocnym zaleceniem, według którego – jeżeli zaistnieją ukazane wyżej okoliczności uniemożliwiające obecność na Mszy św. – wierni mogą brać udział w liturgii Słowa, gdy jest ona odprawiana w kościele parafialnym lub innym świętym miejscu, według przepisów wydanych przez biskupa diecezjalnego⁸⁵. Aktualnym, praktycznym przewodnikiem w tym względzie jest „Dyrektorium o niedzielnej celebracji w przypadku nieobecności kapłana” z 2 czerwca 1988 roku⁸⁶. Enuncjacja ta nakazuje biskupowi diecezjalnemu działać zgodnie z jej normami i treścią, konsultując się z Radą Kapłańską⁸⁷, w celu ustalenia, pod jakimi warunkami zgromadzenia niedzielne bez Mszy św. mogą być utrzymywane regularnie w diecezji⁸⁸. Przepisy biskupie mogą dotyczyć: udzielania

⁸³ Kan. 1248 § 2; por.: Additamentum, s. 725; S c h m i t z, *Gesetzgebungsbefugnis*, s. 74; B a k a l a r z, *Miejsca i czasy święte*, s. 419-420; A b a d, *Komentarz do kan. 1244-1253*, s. 1905.

⁸⁴ Nr 146.

⁸⁵ Por.: *Komentarz do kan. 1205-1253*, s. 702; A b a d, *Komentarz do kan. 1244-1253*, s. 1905.

⁸⁶ Congregationio pro Cultu Divino, Directorium pro celebrantionibus dominicalibus absente presbytero *Christi Ecclesia* (2 czerwca 1988), „Notitiae” 24 (1988), nr 6, s. 366-378, tekst włoski: *Direttorio per le celebrazioni domenicali in assenza del presbitero*, „Notitiae” 24 (1988), nr 6, s. 379-392 (dalej cyt.: DCD); zob. też Edm, art. 7 § 1-2, oraz A b a d, *Komentarz do kan. 1244-1253*, s. 1905.

⁸⁷ Zob. kan. 495.

⁸⁸ DCD nr 24.

Komunii św. przez świeckich, szat liturgicznych, których używa laik – przewodniczący takiego zgromadzenia, miejsca odprawiania takiego nabożeństwa (raczej poza prezbiterium), zakazu używania ołtarza, z wyjątkiem złożenia na nim Hostii konsekrowanych, odpowiedniego wyznaczania zadań na czas nabożeństwa, układu i ozdobienia miejsca celebracji, gdy dokonuje się ona w innym miejscu niż kościół lub kaplica⁸⁹.

Według instrukcji *Ecclesiae de mysterio* „Z powodu braku kapłanów lub diakonów w niektórych miejscach wierni nie wyświęceni przewodniczą obrzędowi niedzielny. Ta ważna, ale zarazem delikatna posługa sprawowana jest zgodnie z duchem i z dyspozycjami specjalnych przepisów, wydanych przez kompetentną władzę kościelną”⁹⁰. Autorzy instrukcji podają pewne wytyczne dla ustawodawstwa diecezjalnego. Mianowicie: „Aby przewodniczyć tego rodzaju obrzędowi, wierny nie wyświęcony musi otrzymać specjalne upoważnienie od biskupa, który winien udzielić mu stosownych wskazań dotyczących czasu trwania, miejsca i warunków oraz wyznaczyć kapłana odpowiedzialnego. Tego rodzaju obrzędy, w których należy używać tekstów zatwierdzonych przez kompetentną władzę kościelną, pozostają zawsze rozwiązaniem tymczasowym. Zabrania się wprowadzać do ich struktury elementów właściwych dla liturgii Najświętszej Ofiary, zwłaszcza «modlitwy eucharystycznej», choćby tylko w formie narratywnej, aby nie wprowadzać w błąd wiernych. W tym celu należy też przypominać zawsze uczestnikom tych obrzędów, że nie zastępują one Ofiary eucharystycznej oraz że obowiązek niedzielny można wypełnić tylko przez udział we Mszy św. Gdy pozwalają na to odległości i warunki fizyczne, należy zachęcać wiernych i pomagać im, aby w miarę możliwości starali się wypełnić obowiązek niedzielny”⁹¹. Wspomniane wytyczne powinny się z pewnością znaleźć w przepisach wydanych przez biskupa diecezjalnego⁹².

*

Uważna lektura materiału kanonicznego zawartego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku pozwala stwierdzić, że aktualny zbiór prawa powszechnego daje stosunkowo dużo możliwości prawodawczych biskupom die-

⁸⁹ Por. tamże, nr 40.

⁹⁰ Art. 7 § 1.

⁹¹ Tamże, art. 7 § 1-2.

⁹² Por. kan. 1248 § 2.

cezjalnym w zakresie *munus sanctificandi*. Niektóre z przepisów kodeksowych mają charakter obligatoryjny, a inne fakultatywny.

Biskup diecezjalny, będąc jedynym prawodawcą w swoim Kościele partykularnym, ma więc obowiązek lub możliwość uregulowania niektórych zagadnień z zakresu urzędu kapłańskiego w takich dziedzinach, jak przepisy ogólne w sprawach liturgicznych, godziwa celebacja i dopuszczanie do sakramentów, funkcje liturgiczne świeckich, *communicatio in sacris*, poszczególne sakramenty święte (oprócz małżeństwa), określenie kościoła nabożeństwa pogrzebowego oraz miejsca i czasu święte. Wiele z wyliczonych możliwości uregulowań prawnych biskupa, potwierdzają najnowsze dokumenty kościelne. Wspomniane kompetencje prawodawcze biskup może zrealizować zarówno w ustawodawstwie synodalnym, jak i pozasynodalnym.

LEGISLATIVE COMPETENCE OF THE DIOCESAN BISHOP IN *MUNUS SANCTIFICANDI*

S u m m a r y

The article attempts to present the issue of legal possibilities concerning *munus sanctificandi*, granted to diocesan bishops by the Code of Canon Law of 1983.

Sanctification is one of the main tasks diocesan bishops are faced with. The Code, then, declares that “the bishops in the first place exercise the sanctifying function; they are the high priests, the principal dispensers of the mysteries of God, and the directors, promoters, and guardians of the entire liturgical life in the Church entrusted to them” (Canon 835 § 1).

The brief introduction to the first part is followed by a description of the areas of the sanctifying function of the Church – areas which the diocesan bishop is obliged to regulate.

The considerations in this article focus on the following issues (to be canonically regulated by the diocesan): regulations in liturgy matters, appropriate celebration and admission to the Sacraments, liturgic functions of the laity, *communicatio in sacris*, Holy Sacraments, extra-sacramental acts of God’s cult, as well as holy places and festivals.

The above legislative competences can be realized both at a synod and elsewhere.

Translated by Tomasz Palkowski

Słowa kluczowe: biskup diecezjalny, *munus sanctificandi*, ustawodawstwo, liturgia, sakramenty, pozasakramentalne akty kultu Bożego.

Key words: diocesan bishop, *munus sanctificandi*, legislation, liturgy, Sacraments, extra-sacramental acts of God’s cult.